

המאמץ האמריקני להפסקת אש בשבוע הראשון למלחמת יום הכיפורים

רס"ג ישי קורדובה* וסא"ל (מיל') יונה בנדמן*

ניכסון והד"ר קיסינג'ר נתנו "לגיטימציה" מלאה לגירסה זאת בזכרונותיהם שפורסמו כמה שנים מאוחר יותר.⁷

לטענת המחנה השני, "האנטי-קיסינג'רי", מזכיר המדינה היה האדריכל והמתאם של מדיניות החוץ האמריקאית על כל היבטיה. בלפי שגריר ישראל הופיע כמי שנכון לעשות כל שביכולתו לסייע לישראל במצוקתה; אולם, עמדה זו נועדה אך ורק ל"הרדים" את השגריר, ולמנוע אותו מלהפעיל את ה"לובי" הפרוייקטואלי החזק בקונגרס ובאמצעי התקשורת. בפועל, לא הייתה לו שום כוונה לחוש לעזרתה של ישראל. העיכור בים הבירוקרטיים, מצד משרד ההגנה לא היו ולא נבראו, ובפועל תואמו זרועות הממשל על ידי קיסינג'ר עצמו. הראייה, טוענים בעלי גירסה זאת, משהחליט הנשיא בבוקר ה-13 באוקטובר להפעיל רכבת אוויר מאסיווית לעזרת ישראל, "לפתע נעלמו כל הזאבים, שטיפח קיסינג'ר בשבעה הימים שחלפו, לפתע הוכיחו שלזינג'ר וקלמנטס יעילות מופתית. ללמדך, שמעולם, בעצם, לא היה להם הכוח, הסמכות והרצון להפר החלטה נשיאותית — כאשר זו הייתה ברורה ובלתי מסתייגת. ללמדך, שגם עד כה פעלו על פי הוראות הנשיא, כפי שהובאו לידעתם עלי-ידי יועצו הנאמן קיסינג'ר".⁸ הראשונים שהביאו גירסה זאת היו Szulc, מי שהיה כתב בכיר לענייני נים מדיניים של הניו-יורק טיימס,⁹ וצמד החוקרים אדוארד לוטואק וואלטר (זאב) לקוויר.¹⁰

המסגרת המצומצמת אינה מאפשרת דיון מפורט בפלוגתה זאת, על מרכיביה השונים,¹¹ ודומה כי כיום, עשור אחרי המלחמה, איבד הוויכוח הרבה מן הלהט ומן האקטואליות, שאפיינו אותו. לענייננו חשוב לנסות ולעמוד על הקבוע יותר מאשר על החולף: לנסות לעמוד על המגמות שהדריכו את מעצבי מדיניות החוץ האמריקאית וללומדן היטב, ולעסוק פחות בנפשות שפעלו — מבלי להמעיט כהוא זה ממשקלן הסגולי.

אש, כדי "לעמוד בפני הלחצים הפנימיים... התחלנו לעזור לישראל".⁴

לכאורה, דברים שאינם ניתנים ליותר מפרוש אחד; שני אישי מפתח בממשל ניכסון מעידים, כי זרועות הממשל נקטו מדיניות מתואמת, שמשמעותה הייתה שהשיית הספקה צבאית לישראל, כל עוד לא נסתם הגולל על הסיכוי להניע את הצדדים הלוחמים להפסיק את האש במועד מוקדם. ואכן, היה מי שהמשיל את הזיקה בין תספוקה מחדש של ישראל לבין המגעים שניהל הממשל בדבר הפסקת אש לזיקה הקיימת בין "תאומים סיאמיים".⁵ למרות זאת, התפתח מאז אביב 1974 ויכוח, המפלג חוקרים, פובליציסטים ואישי ציבור לשני מחנות מוגדרים, ומתמקד סביב שתי שאלות מרכזיות: ● מי בממשל האמריקאי גרם להשגחה ולעיכוב במילוי אבידותיה של ישראל באמצעי לחימה?

● האם אמנם התנה הממשל הפסקת אמצעי לחימה לישראל בהסכמתה המוקדמת להפסקת אש "במקום"?

המחנה האחד טוען, כי משנמסרו לוא-שינגטון הבקשות הראשונות של ישראל לקבל אמצעי לחימה חלופיים לאבידור תיה, גילה מזכיר המדינה מייד נבונות להיענות לבקשות. הוא הצליח לשכנע את הנשיא ניכסון כבר בתשעה באוקטובר לאשר את כל בקשותיה של ישראל. בימים הבאים ניהל קיסינג'ר מלחמת-יחיד נגד משרד ההגנה ונגד העומדים בראשו, שעשו כל שביכולתם להערים מכשולים "בירוקרטיים" שונים ומשונים על ביצוע הנחיית הנשיא. יתר-על-כן, בשום שלב לא ניסה מזכיר המדינה להשתמש בהפסקת אמצעי הלחימה כמנוף ללחץ על ישראל, כדי שתסכים להפסקת אש במועד מוקדם ו"במקום". אם הסכימה ממשלת ישראל ב-12 באוקטובר להפסקת אש "במקום", הרי שעשתה זאת משיקור ליה בלבד. המבטאים הנאמנים של גירסה זאת הם האחים קאלב בספרס קיסינג'ר שמהדורתו הראשונה התפרסמה לקראת סוף המחצית הראשונה של 1974.⁶ הנשיא

אחת הסוגיות השנויות ביותר במחלוקת בין החוקרים את מלחמת יום-כ היא הניסיון האמריקאי-סובייטי, בימים 9-12 באוקטובר, לקדם הפסקת אש "במקום". מתקשרת אליה סוגייה שנייה — זיקתו של ניסיון זה לעיכוב בהפסקת אמצעי לחימה חלופיים לישראל בשבוע הראשון למלחמה. דווקא לקראת סוף המלחמה ובשעות הראשונות אחריה השמיעו שניים מהאישים המרכזיים ביותר של מימשל ניכסון דברים חד-משמעיים בסוגייה שלפנינו:

מזכיר המדינה, ד"ר קיסינג'ר, התבטא במסיבת עיתונאים (25 באוקטובר 1973): "במשך השבוע הראשון (למלחמה) נסתה ארה"ב להביא ל-מיתון ברמת האספקה הצבאית, ש-נשלחה לאיזור מבחץ ולהשיג, במתואם עם בריה"מ, הפסקת אש, שתסוים את הקונפליקט".¹

למחרת אמר מזכיר ההגנה, גיימס שלזינג'ר: "ארה"ב עיכבה במתכוון את החלטתה בעניין (הפעלת) ריבית האוויר, מתוך תקווה שביני-תיים תיכנס הפסקת האש לתוקפה".² מאוחר יותר חשף מזכיר המדינה מרכיב נוסף, שהיה בו כדי לסגור את המעגל. בשיחה עם מוחמד חסנין הייכל, מי שהיה אז עורכו הראשי של היומון "אלאהראם" (במחצית הראשונה של נובמבר 1973), הזכיר ד"ר קיסינג'ר, כי ישראל נכנעה ל"הצעה" האמריקאית להפסיק את האש בעמדות של העשרה, או האחד-עשר, באוקטובר, הנשיא סאדאת דחה את ההצעה.³ מזכיר המדינה המשיך ואמר, כי הממשל היה נתון ללחץ ציפי פנימיים "לחוש לעזרת ישראל"; אולם, משלא יכול היה להישען על החלטה של מועצת הבטחון בדבר הפסקת

* חוקרים בכירים במחלקת הסטוריה במטכ"ל. הדעות המובעות במאמר אינן משקפות בהכרח את דעת המחלקה.

ארה"ב משנה תפיסתה

עד בוקר התשעה באוקטובר (שעון ואשי נגטון*). התמקדה העמדה האמריקאית בסוגיית הפסקת האש בתביעה, כי הצדדים ישובו לעמדות שנתפסו קודם שפרצו הקרבות. ביסוד תביעה זו עמדה התפיסה, כי במלחמה המתפתחת תכה ישראל את הערבים על-פי הדגם של מלחמת ששת הימים ותכבוש שטחים ממערב לתעלת סואץ וממזרח ל"קו הסגול" בגולן. מעצבי המדיניות האמריקאית העריכו, שהדרישה לשוב לקווים הקודמים תפורש כגישה פרו-ערבית, והדבר יקל על ארה"ב לנווט את המדיניות שלאחר המלחמה. אולם עתה, חל שינוי מפליג בעמדה זו.

כשלוש מתקפת הנגד של צה"ל בסיני (בשמונה באוקטובר), הביא את מעצבי המדיניות בואשינגטון למסקנה, כי "התפוגג הסיכוי לניצחון ישראלי מהיר ומכריע בשתי החזיתות"¹², וכי נוצר מצב חדש לחלוטין, שטמן בחובו סיכונים ואף סיכויים מדיניים רבים, מבחינתה של ארה"ב. החל להתברר, כי המלחמה עלולה להימשך הרבה מעבר למה שצפו בתחילתה, ומשום כך יגבר הסיכון של מעורבות המעצמות בה. כמו כן, הובן, כי עקב חולשת ישראל, תגדל תלותה בארה"ב, וניתן יהיה לפעול ביתר אקטיביות לקידום המטרות האמריקאיות במזה"ת.

בבוקר התשעה באוקטובר נועדו שגריר ישראל בארה"ב, שמחה דיניץ, ונספח צה"ל, אלוף מרדכי גור, ומזכיר המדינה, קסיניגר. דיניץ וגור הודיעו לקסיניגר, כי ישראל אבדה במלחמה 500 טנקים ו-49 מטוסי קרב (מתוכם 14 מטוסי פאנטום)¹³. רשימת הרכש שהגישו לקסיניגר הסתכמה בכמה מאות מליוני דולרים¹⁴; היא כללה בקשות להספקה דחופה של מטוסי קרב, טנקים, נשק נ"ט, סוללות טילים "הוק" נגד מטוסים, מסוקים, תותחים מתנייעים ותחמושת¹⁵, ואמצעים לשיבוש הסוללות ני"מ שבדי מצרים וסוריה.¹⁶

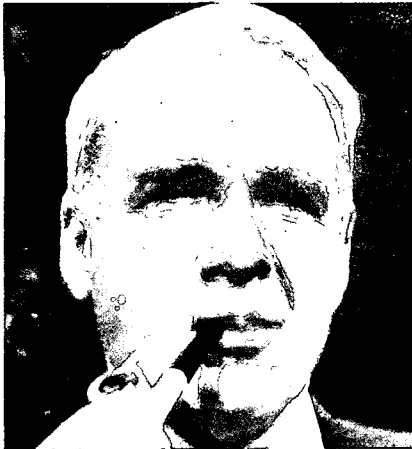
לדברי דיניץ, "נדהם" קסיניגר למשמע האבידות של צה"ל. הוא שאל, "כיצד השתבשו כל התחזיות המשותפות שהתבססו על הצורך בשניים—שלושה ימי

* כל הזמנים — לפי שעון ואשינגטון, אלא אם צויין אחרת. השעון בארץ ובמצרים הקדים בשש שעות את שעון ואשינגטון.

** "קבוצת הפעולה המיוחדת של ואשינגטון" הוקמה מייד עם פרוץ הקרבות, בשישה באוקטובר, כמטרה להוות מעין קבינט מצומצם של "המועצה לבטחון לאומי". היא כללה נציגים בכירים מכל ורועות הממשל, ובראשה עמד קסיניגר עצמו.

מזכיר המדינה, ד"ר הנרי קסיניגר

שר ההגנה, גיימס שלוינגר

הוכרו עם עלות ניכסון לנשיאות בשנת 1969.¹⁹ קסיניגר סבר, כי "לא חשוב מה שיקרה — ישראל (כבר) נחלה תבוסה אסטרטגית... אין היא מסוגלת לעמוד ביחס אבידות של שתיים לאחת". בישיבות נדונו גם הדרכים השונות האפשריות לסייע לישראל, והמסקנה הייתה, כי האינטרס האמריקאי — בשונה מהישראלי — הינו "לאחר את השיטה הפחות בולטת להספקת ציוד".

בתום ישיבת "קבוצת הפעולה" הוחלט להגיש לנשיא שתי המלצות עיקריות: יש להתחיל לשלוח לישראל במהירות מעט ציוד, מבלי להפר את העיקרון של קיום "פרופיל אמריקאי נמוך" בסכסוך; ולתור אחר נוסחה חדשה להפסקת-אש.

מצוייד בשתי ההמלצות של "קבוצת הפעולה" יצא קסיניגר (בשעה 1645) לפגישה עם הנשיא ניכסון. בפגישה באה לידי ביטוי תפיסתו של מזכיר המדינה, כי המצב שנוצר "משחק לידיה" של ארה"ב. הוא הדגיש, כי ארה"ב הינה הגורם היחיד שלה קשרים עם כל הצדדים הפועלים, והדבר מציב אותה במרכז "התמונה" ומקנה לה יתרון דיפלומטי. זאת כמוכחן אם ישראל לא תספוג מכות נוספות (ותחליש) עקב כך את כוח המיקוח האמריקאי.²⁰

קסיניגר וניכסון התוו את המדיניות שעל-פיה פעלו למעשה זרועות הממשל השורות עד ה-13 באוקטובר. ככל הנראה, היו השניים אופטימיים באשר ליכולתם לעצב מסגרת להפסקת אש "במקום", במשותף עם בריה"מ. קסיניגר פרש את המדיניות הסובייטית כמתונה למדי וכמסרנת את הערבים.²¹ הוא סבר, כי הסובייטים נמנעים בקפדנות מלנקוט בכל מהלך שיהיה בו כדי לחייבם מעורבות כלשהי בסכסוך הצבאי ומסקנתו העיקרית הייתה, "בריה"מ אינה רוצה להתערב בסכסוך או

לחיימה?" הוא הדגיש שההתפתחות הטילה אור חדש על המצב הפוליטי, ושיבשה את כל האסטרטגיה הפוליטית של הממשל האמריקאי, שהייתה מושתתת על הנחה שיהיה ניצחון ישראלי מהיר. הוא האריך בישראל "לנצח מהר" בחזית אחת, כי "האור" (קרי — מועב"ט) עלול לאשר את ההישגים הטריטוריאליים (של) הערבים בכל מקום" (היינו, לקבל החלטה על הפסקת אש "במקום"). על הדרישה לרכש השיב קסיניגר כי עוזרו, הגנרל סקורופט, "ידבר בנושא עם אנשי הפנטגון".¹⁷

כשתמה הפגישה יצא נספח צה"ל לפנטגון. שם נאמר לו, כי כדי ליצא נשק נדרשים רשיונות ייצוא, והנפקתם של אלה בתחום האחריות של מחלקת המדינה. בפועל, לא ניתנה תשובה חיר בית לבקשותיה של ישראל.¹⁸

קצרת המדיניות האמריקאית נהפכה על פיה. התברר כי ההימור האמריקאי על ניצחון ישראלי מהיר היה מוטעה, וכי יש לבצע הערכה אסטרטגית חדשה. לאחר פגישתו עם דיניץ וגור, כינס קסיניגר את "קבוצת הפעולה של ואשינגטון" לשתי ישיבות חירום (ב-0940 ולקראת הצהריים). בישיבות נשקלו המשמעויות שנבעו מהמצב החדש שנוצר בשטח, ונראה כי לא קשה היה להבחין ביתרונות הגלומים בו מבחינתה של ארה"ב. בפני ייתה להספקה דחופה של נשק חשפה ישראל עמדת חולשה ממדרגה ראשונה: חוסר יכולתה להכריע את הערבים במהירות והזדקקותה הגוברת לסייע אמריקאי, יאפשרו מעתה להפעיל עליה לחצים הרבה יותר אפקטיביים מבעבר. יתר על-כן, ניתן יהיה לשוב ביתר קלות למדיניות המקורית של הממשל — שמירת "איזון" (even-handedness) — שעליה

שר החוץ, אבא אבן

השגריר, שמחה דיניץ

הנספח הצבאי, האלוף מרדכי (מוטה) גור

לסיום הקרבות, וכי ואשינגטון מקווה לקבל הבהרות על עמדתה של קהיר. הדבר "היה לתועלת רבה", ויתרום לגיי צוב עמדתה בדיון הנוכחי במועב"ט.³⁰ אשר לסובייטים, דומה כי על יסוד המג-עים שקיים עם השגריר דוברינין הניח קיסינג'ר, כי הללו מכירים בצורך שבה פסקת אש "במקום" במועד מוקדם, וכי תשובתם החיובית תגיע בהקדם.³¹ ואולם תקוותיו של הממשל להפסקת אש מהירה עתידות היו להתברר במהרה; ישראל סרבה, ממצרים עדיין לא התקבלה תשובה ואילו הסובייטים בניגוד למצרים, תמכו אמנם בניסיון להפסקת אש "במקום", אולם ברור היה, כי ככל שהכוחות הסוריים הולכים ונדחקים מרמת הגולן, הופך עניינה של בריה"מ למנוע את התמוטטותם לשיקול מכריע במהלכה; ואכן בעשרה באוקטובר החלה רכבת אוויר סובייטית לספק סיוע צבאי מקיף לסוריה ולמצרים.³²

העשרה באוקטובר

עם הפעלת רכבת האוויר הסובייטית בעשרה באוקטובר, נוצר מצב חדש בהתייחסות הבין-מעמיתית למלחמה. ברור היה להנהגה האמריקאית, כי סיוע טוב-ייטי מאסיווי לערבים בעיצומה של מלחמה עלול לשמש מנוף יעיל ליצירת תהליך מחודש של חדירה סובייטית אינ-טנסיבית למזרח.³³ אולם, מעבר לשיקול האיזורי, הייתה להתנהגות הסובייטית משמעות חמורה עוד יותר. המהלך הסובייטי האיר זווית חדשה של מדיניות ההפשרה הבין-גושית ("הדטאנט"), ויצר תחושה כי הוא עלול למוטט את מבנה ההבנה בין ארה"ב לבריה"מ. לארה"ב היה עניין מיוחד שלא לתרום לקיעוקעו של "הדטאנט". ראשי הממשל ראו בו נכס מדינאי-אסטרטגי שיש

לפנות מיד לאנשים המתאימים בפנטגון, כדי לתאם עימם את ביצוע ההחלטה.²⁶ בהמשך, הדגיש קיסינג'ר, כי בתחום הרכש הוא ניצב בפני מכשולים בירוקרטיים. בתשובה לשאלת השגריר, מה יהיה קצב הספקת המטוסים לאחר שישראל תקבל את חמשת הפאנטומים הראשונים, ענה מזכיר המדינה, כי "זה נתון בידי שליזינג'ר".²⁷ משום כך, על ישראל להיות "דינאמיסטית" (ואם ברצונה להכנס למו"מ על הפסקת אש מעמדה משופרת) עליה להשתמש בכל הכוח שיש עתה בידיה "כאילו שיש (לה) 40 מטוסים נוספים...". עליה לעשות היכול כדי להכות חזק ומהר, ולא לחסוך בתחמושת (ולאחר מכן) תספק ארה"ב כל מחסורה הצבאי.

אזי החל קיסינג'ר לרמוז על הדרך המדינית שהלכה ונצטיירה לו. הוא רמז, כי באו"מ עלולה להופיע תוך זמן קצר הצעת החלטה שתתבע את נסיגת ישראל לגבולות שלפני יוני 1967, וארה"ב תטיל וטו עליה. אולם, היא לא תוכל להטיל וטו על הצעה להפסקת אש "במקום"; אמנם, עמדתה העקרונית הייתה שיש לשוב לגבולות השישה באוקטובר, אולם בינתיים השתנו התנאים המדיניים והצבאיים. שוב הדגיש, כי זו הסיבה לכך שישראל חייבת להכות "מהר וחזק" (בטרם יחל המו"מ המדיני ההולך ומתקרב).²⁸ דברי קיסינג'ר לא הועילו, דיניץ הודיע לו, כי ישראל תסכים להפסקת אש, רק לאחר שכל הכוחות הלוחמים ישובו לקווי השישה באוקטובר.²⁹

קיסינג'ר פנה באותו יום גם למצרים. באירתו ניכר היה שהוא מנסה להיכנס לדיאלוג על התנאים להפסקת אש. בלשון דיפלומטית הוא הסביר, כי לארה"ב לא ברור עדיין כיצד רואה מצרים את הדרך

להחמירו.²²

לגבי ישראל, נראה שבר, שכעת הוא יוכל להשיג את הסכמתה להפסקת אש ביתר קלות. אמנם, "אסור לתת לה להפסיק סיד"; אולם, לפי שעה, ההספקה האמריקאית שתשלח אליה תהיה צנועה ביותר, ותתבסס בעיקר על הכמות המרבית שמוטסי אל-על יוכלו לשאת מארה"ב.²³ אף שייאמר לה, שהנשיא החליט עקרונית להיענות לכל צרכיה, וכי ארה"ב תשלם את כל אבידותיה במטריסים ובטנקים.²⁴ במהרה הסתבר, כי החלטתו "העקרונית" של הנשיא לא הועילה הרבה, וישראל לא קיבלה את האספקה. הממשל הגיע לסיכום עקרוני שונה מהותית מזה שעליו נמסר לישראל: כל עוד נוקטת בריה"מ בעמדה פייסנית וקיים סיכוי מעשי להגיע במהרה להפסקת אש, יגלה הממשל מתינות, ויספק לישראל אמצעי לחימה בכמות מועטה. משמע, מתוך שארה"ב חתרה להסכם מהיר על הפסקת אש, היא הפעילה מדיניות כוללת, שבין היתר, מנעה כמעט לחלוטין נשק מישראל בימים הראשונים למלחמה.

גישושים אמריקאים ראשונים

לאחר שעוצבו הקווים הכלליים של המדיניות פנה קיסינג'ר לישראל, למצרים ולבריה"מ על מנת לברר עמדתם בסוגיית הפסקת האש.²⁵ נראה שציפה שישראל תסרב להסכים להפסקת אש "במקום", והוא טרח להכשיר את הקרקע לפני פנייתו. בשיחה שקיים עם דיניץ בתשעה באוקטובר בערב הודיע לשגריר על החלטתו "העקרונית" של הנשיא ומסר, כי "הנשיא אישר את כל הרשימה" שהגישה ישראל, הורה ש"כל אבידותיה במטוסים ובטנקים ימולאו", ואישר לספק מייד חמישה מטוסי פאנטום. הוא יעץ לשגריר

במועב"ט בו ביום, אולם הוא (קסינג'ר) הצליח לסכל זאת. דיניץ חזר על התנגדותה של ישראל לכל הצעה להפסקת אש, שלא תקבע החזרת הכוחות לקווים שלפני פרוץ הקרבות,⁴⁵ אולם, קסינג'ר לא הרפה מלחצו; הוא הזהיר את השגריר, כי אם הערבים עצמם יגישו הצעה להפסקת אש, היא תתקבל במועב"ט, וארה"ב לא תתנגד לכך. הוא הדגיש, כי מבחינת המדיניות האמריקאית, יש לסיים את המאמץ להשגת החלטה על הפסקת אש עד ה-12 באוקטובר בערך, וכי על ישראל לשאוף להישגים צבאיים וטריטוריאליים מרביים (בסוריה) עד אז.⁴⁶ זה היה רמז ראשון לכך, שארה"ב קבעה תאריך יעד, וכי מעתה תרכז מאמציה הדיפלומטיים להשיג החלטה על הפסקת אש בתאריך זה.

החרפת הדילמה האמריקאית

עם הפעלת רכבת האוויר הסובייטית, ניצב הממשל האמריקאי בפני דילמה חמורה. ראשי הממשל עמדו על הסתירה בין ההבנה שהושגה עם הסובייטים בדבר הצורך להשיג הפסקת אש בהקדם לבין הצעד הסובייטי. הם העריכו, כי המהלך הסובייטי מגביר את הסכנה של היגררות המעצמות לסכסוך האיזורי, ונראה שחששו, כי במצב שנוצר עלולה בריה"מ לנצל את המלחמה במזה"ת לעשיית רווחים מדיניים על חשבונה של ארה"ב. היה נהיר להם גם, כי המשך רכבת האוויר הסובייטית בלא תגובה מתאימה, עלול להחליש את מעמד ארה"ב באיזור כולו. המסקנה שהסיקו הייתה: יש להגביר את המאמץ המדיני להביא לסיומה המהיר של המלחמה. כך תפחת ממילא משמעות רכבת האוויר הסובייטית, יפחת הצורך לנקוט צעד אמריקאי דומה, תקטן סכנת ההידרדרות הבין-מעצמתית, וארה"ב תוכל לגלגל את התהליך המדיני בתנאים החדשים שנוצרו באיזור.

בבוקר האחד-עשר באוקטובר נועד קסינג'ר עם השגריר דיניץ, ותאר בפניו את מגמות המדיניות האמריקאית. הוא טען, כי ארה"ב העדיפה ליטול את היוזמה המדינית, ולא להסתכן בכך שאחרים יטלוה, וכי הוא היה חייב להשיב לסובייטים על הצעתם להפסקת אש. סביר כי במהלך השיחה עדין קסינג'ר את דיניץ אודות הרעיון של דוברינין, כי בריטניה תציע במועב"ט הפסקת אש, ושתי מעצמות העל יאפשרו בהימנעותן קבלת ההחלטה.⁴⁷ לשגריר נאמר, כי בריה"מ לוחצת באורח רצוף על ארה"ב, כדי שתושג הפסקת אש, ונרמז כי גם בריטניה

בהשגת הפסקת אש, והדגיש את הצורך שישראל תהדוף יותר מהר את כוחות האוייב, מפני שארה"ב לא תוכל לעכב לנצח הסכם הפסקת אש. נראה, שהדגיש גם כי מופעל על הנשיא לחץ פוליטי פנימי, בעיקר מחברות הנפט, כדי שיביא להפסקת אש מייד, תוך הקפאת המצב הקיים.³⁸ למרות שהשניים דנו גם ברכבת האוויר הסובייטית, הוא נמנע מלהתחייב באשר להספקה האמריקאית לישראל. מאוחר יותר הבטיח קסינג'ר, כי הממשל כבר דאג לשכירת 20 מטוסי צ'ארטר להובלת ציוד צבאי לישראל; אולם, בעשרה באוקטובר בלילה התברר כי דבר לא יצא מכך.³⁹ דיניץ ביקש להיוועד עם שר ההגנה האמריקאי, שלזינגר, ופגישה בין השניים נקבעה לצהרי אותו יום. ברגע האחרון הודיעו לשגריר ישראל, כי ה"פגישה נדחתה, ולא נקבע לה מועד חדש".⁴⁰ שר החוץ, אבא אבן, ששהה אז בארה"ב, תיאר את שהתרחש באותם ימים: "נציגינו בואשינגטון מצאו עצמם תועים במבוך בירוקרטי... דבר לא זז".⁴¹ החלטת הממשל הייתה נחושה — להשהות את הפסקת הנשק לישראל.

"היוזמה הסובייטית" להפסקת אש

הפסקת האש — שהפכה להיות אינטרס ראשון במעלה לארה"ב — הוצגה בפני ישראל, כ"יוזמה" סובייטית. עוזרו של קסינג'ר, גנרל סקורופט — ששוחח עם דיניץ בעשרה באוקטובר אחה"צ בבית הלבן — סיפר לשגריר ישראל, כי הסובייטים הציעו לארה"ב לשקול החלטה משותפת במועב"ט, הקוראת רק להפסקת אש, וביקשו תשובה מהירה. סקורופט הדגיש שוב, כי ארה"ב אינה יכולה להש"הות את הסכמתה להפסקת אש לנצח, ואין היא יכולה להרשות לעצמה לעמוד על כך שהערבים יחזירו לישראל שטחים שנכבשו מהם ב-1967. עוזרו של קסינג'ר דחק בישראל לבצע מאמץ צבאי מרבי, אולם התחמק ממתן תשובה עניינית להבהרות שדרש השגריר באשר להספקת נשק לישראל.⁴² דיניץ דחה את התביעה להפסקת אש "במקום", וקבע כי ישראל תסכים להפסקת אש רק בתנאי שכוחות סוריה ומצרים יחזרו לקווי השישה באוקטובר.⁴³

באותו ערב עלה העניין שוב בפגישה שנערכה בין קסינג'ר לדיניץ (102000). מזכיר המדינה שב לנושא "ההצעה הסובייטית", וסיפר לדיניץ, כי הוא הפך בהצעה מספר שעות במשך היום.⁴⁴ הוא הדגיש כי הנשיא ניכסן נטה לקבל את הצעת הסובייטים, ולהגיש החלטה משותפת עימם

לקיימו, ולטפחו. מתוך ההתפתחויות מתברר שהחליטו עקרונית לרבות בהחלטתם הקודמת לסייע לישראל, באורח מוגבל, למרות הצעד החד-צדדי של הסובייטים; ולהמשיך במאמציהם לקדם את הפסקת האש "במקום" ואף לזרום כאמצעי היעיל למנוע הידרדרות ואבדן שליטה במצב.

ההתפתחויות המדיניות עודדו את האמריקאים להתמיד בכיוון הזה. אמנם המצרים ענו בשלילה ליוזמה להפסקת אש, ותשובתם — שלדברי הייכל, נוסחה על ידי הנשיא סאדאת עצמו — דרשה נסיגה ישראלית כוללת לגבולות יוני 1967 כתנאי להסכמתם להפסקת אש.³³ אולם הסובייטים שבו והודיעו על תמיכתם בהפסקת אש מייד ובלו כל תנאי מוקדם,³⁴ ואף רמזו, כי גם סאדאת מוכן לקבל הצעה להפסקת אש כזו.³⁵

על פי קסינג'ר, התקשר אליו בבוקר העשרה באוקטובר השגריר דוברינין, והעביר לו את השרד הבא: ההתיעצויות שבריה"מ קיימה עם מצרים היו "ממושכות" ו"מייגעות". למרות זאת, בריה"מ רוצה להודיע לניכסון, כי היא מוכנה לא לחסום את אימוצה של החלטה על הפסקת אש במועב"ט. ההודעה הסובייטית נית נפלה על קרקע פורייה, וקסינג'ר הביע נכונות עקרונית לקבלה.³⁶

עסקה אמריקאית-סובייטית

בשלב זה — על רקע תשובתן השלילית של ישראל ומצרים ליוזמה להפסקת אש, ונוכח עניינן של שתי המעצמות שיוזמה זו תצליח — הגיעו ארה"ב ובריה"מ ל"עסקה" מדינית של ממש. הן סיכמו ביניהן, כי גורם שלישי (בריטניה) יעלה במועב"ט הצעה להפסקת אש, וזו תתקבל בהימנעותן של ארה"ב ובריה"מ. הסובייטים סברו, כי סאדאת יהיה נכון לקבל יוזמה כזו, משום שלא תפגע ביוקרתו ולא תציגו כנכנע למעצמות.³⁷ יש להניח כי שתי המעצמות סברו, שעדיף מבחינתן, שההצעה תועלה על ידי צד שלישי, כדי להסוות את העובדה שהמעצמות כפו הפסקת אש על בנות חסותן.

עתה עמדה בפני קסינג'ר הבעייה — כיצד להציג בפני ישראל את העסקה שהושגה עם דוברינין, מבלי שהדבר ייתפס על ידה ככפייה, וכיצד להניע את הבריטים לבצע את חלקם בעסקה. לאחר ששוחח עם דוברינין (בשעה 1045), שוחח קסינג'ר עם דיניץ. קסינג'ר לא דיווח בשלב זה לשגריר על העסקה עם בריה"מ. הוא הבהיר לדיניץ, כי עתה — יותר מעבר — גבר עניינה של ארה"ב

ריה ולמצרים.⁶³ דיניץ וגור יצאו מהפי-גישה בהרגשה "לא טובה".⁶⁴ ניתן להניח, כי דברי שלזינגר ביטאו החלטה מדינית של הממשל, שנסמכה על ציפיות להצליח להשיג ב-13 באוקטובר הסכמה להפסקת אש במועב"ט; ואמנם בשעות הבאות עסק מזכיר המדינה בקד-חתנות במאמצים סביב סוגייה זו. על-פי עדותו, הוא התקשר ב-1850 לשגריר הבריטי, והציע לו שבריטניה תיזום במועב"ט ב-13 באוקטובר הצעה להפסקת אש "במקום", ואפשר כי גם מסר לו על הסכמתה של ישראל לכך. לדברי קיסינג'ר, ענה השגריר הבריטי, כי יתייעץ בשר החוץ שלו ובראש ממשלתו.

בסביבות השעה 2030 טלפן השגריר הבריטי למזכיר המדינה ומסר, כי בריטניה מסכימה עקרונית להציע במועב"ט הפסקת אש, בתנאי שתהא משוכנעת בהצלחתה. הוא מסר לקיסינג'ר (כנראה על-פי מידע שכבר אז היה בידו), כי בריט-ניה סבורה שההצעה להפסקת אש אינה ריאליסטית, משום שמצרים לא תסכים לה ללא נכונות ישראלית לשוב לגבוי-לות 1967. קיסינג'ר הרגיע את הבריטי בטיעון, שדוברינין לא היה מקיים את ההידברות עם ארה"ב על הפסקת אש לולא ניתנה הסכמת קהיר.

ב-2100 לערך שוחח קיסינג'ר פעם נוספת עם השגריר דוברינין. הוא מסר לו כי הבריטים סבורים, שסאדאת אינו מעור-ניין בהפסקת אש "במקום". השגריר הסובייטי, שנקט לשון דיפלומטית, השיב כי אינו יכול להבטיח שמצרים תקבל את הפסקת האש. אולם הוא יכול להבטיח, כי יהא זה "הימור טוב", אם ארה"ב ובריה"מ יפעלו בהנחה שמצרים תסכים (ולו גם בדיעבד) אחרי שההצעה תאושר על ידי מועב"ט. זמן קצר לאחר מכן, דיווח מזכיר המדינה לשגריר הבריטי, קרומר, על שיחתו עם דוברינין. קרומר הודיע ששר החוץ הבריטי יתקשר עם מזכיר המדינה למחרת השכם בבוקר – ובגלל הפרשי השעות יהיו לו שמונה שעות להתיעצ-ויות עם הבירות השונות. קיסינג'ר האץ בבריטי להחיש את המאמץ – לפני שהצדדים ישנו דעתם.⁶⁵

לאחר מכן, שוחחו קיסינג'ר ודיניץ טלפוניות. עתה רמו מזכיר המדינה, כי תחול השתיה כלשהי בקצב המהלך המדיני. הוא דיווח לדיניץ, כי שוחח עם שגריר בריה"מ, דוברינין, וזה מסר לו מחאות על הפצצותיה של ישראל כסוריה ועל הסיוע הצבאי שמגישה ארה"ב לישראל. לדברי קיסינג'ר, הוא השיב בתקיפות לדוברינין, כי "אם איזה מטוס,

לדברי שר ההגנה האמריקאי, היה פי-תרון זה בבחינת "סיוט לוגיטי", אולם, הממשל ראה בו דרך להיחלץ מהצורך לשגר רכבת אוויר צבאית לישראל.⁵⁵ בבוקר ה-12 בחודש נועדו קיסינג'ר ודוברינין. דומה, כי השניים סיכמו ביניהם שלאחר השיחה יפנה קיסינג'ר לשגריר הבריטי וימסור לו, בשמו ובשם השגריר הסובייטי, בקשה שבריטניה תגיש למועב"ט הצעה להפסקת אש "במקום", שתכלול גם התייחסות להחלטה 242.⁵⁶ כאשר להפסקת מירוך החימוש, נראה שדוברינין התחמק ממתן תשובה להפצ-רותיו של קיסינג'ר, כי כריה"מ תרסן עצמה. ייתכן שהניח, כי אם תושג הפסקת-האש, תפחת ממילא הרגישות האמריק-אית בעניין הזה. האמריקאים מצידם חיכו לראות כיצד יפול דבר בסוגיית הפסקת האש, תוך שהם ממתנים גם לתשובת מצרים לאיגרת נוספת שבה הבהירו, כי "ארה"ב נכונה לשקול כל הצעה (מצרית) לסיים את מעשי האיבה".⁵⁷

הסכמה ישראלית להפסקת אש
בישראל בשלו התנאים לנסיגה מעמדתה הקודמת שיש לשוב לקווי השישה באוק-טובר, כתנאי להסכמתה להפסקת אש. בשעות הצהריים המאוחרות של ה-12 באוקטובר הודיע דיניץ לקיסינג'ר, כי ישראל נכונה עתה להפסקת אש "במקום", גם בלי שהייתה נוספת.⁵⁸ אולם גם הודעה זו לא שינתה את המדיניות האמריקאית בסוגיית ההספקה לישראל. בשעה 1800 נועד, לאחר דחיות, שר ההגנה גיימס שלזינג'ר, עם דיניץ ועם הנספח הצבאי אלוף מרדכי גור. הפגישה נערכה באווירה "לא נוחה", ואיפין אותה היעדר לשון דיפלומטית.⁵⁹ שלזינג'ר הודה באוני דיניץ וגור, כי "סיבות פוליטיות" מונעות את ארה"ב מלהחיש הספקה מאסיווית לישראל. הוא הדגיש כי ארה"ב אינה יכולה לנקוט פעולות שיהרסו את מעמדה וקשריה עם העולם הערבי.⁶⁰ שלזינג'ר הסביר, כי חברות תעופה אזר-חיות מסרבות להטיס ציוד צבאי לישראל; מטוסי התובלה של צבא ארה"ב ישאו את הציוד שישוגר רק עד האיים האזוריים, ומשם יהיה על ישראל לדאוג לפינוי.⁶¹ שלזינג'ר הבהיר, כי ישראל לא תקבל יותר מ-16 מטוסי פאנטום, וזאת בקצב של שני מטוסים ליום.⁶² לאחר מספר ימים ייפסקו המשלוחים, כדי לבחון את תגובת הערבים. הוא הדגיש, כי בשלב הנוכחי ההחלטה הפוליטית אינה מאפשרת הפעלת רכבת אוויר צבאית מאסיווית בדומה לרכבת האוויר הסובייטית לסו-

מגלה עניין בכך. במדיניות הספקת החימוש לישראל לא השתנה דבר. כאשר עלה נושא ההספקה, הפנה מזכיר המדינה פעם נוספת את השגריר לשר ההגנה, שלזינג'ר.⁴⁸ הייתה זו הוכחה נוספת כי בכונת הממשל למנוע כל צעד, העלול לפגוע בסיכוי להשגת הפסקת אש. נראה שקיסינג'ר ראה בהספקת סיוע צבאי לישראל מפגע בדרכו למימוש יעד זה. קיסינג'ר חזר והבטיח, כי ארה"ב תשגר מייד לישראל ציוד צבאי במטוסים חכו-רים, אולם הדבר לא התבצע.⁴⁹ לדברי האחים קאלב, תאר דיניץ בלי-לאחר-עשר באוקטובר, בפני קיסינג'ר, את חומרת בעיית ההספקה הצבאית, וטען כי ישראל איבדה כ-75 מטוסים בחמשת ימי המלחמה (ובניהם כ-28 פאנטומים);⁵⁰ קיסינג'ר הבטיחו כי ב-12 – 14 באוקטובר ישוגרו לישראל שישה מטוסי פאנטום (שני מטוסים בכל יום).⁵¹ בתגובה לתלונת השגריר, כי ישראל מצפה שארה"ב תספק לה 40 מטוסי פאנטום ולא שישה, השיב קיסינג'ר, ש"הוא ינסה להגביר את הקצב הזה".⁵² דיניץ תבע מקיסינג'ר לשלוח לישראל משלוחי חירום של מטוסים, טנקים וציוד אלקטרוני, אולם קיסינג'ר השיב, כי על דיניץ לראות בעניין הזה את שר ההגנה.⁵³

שיאו של המאמץ האמריקאי

לאחר שישה ימי מלחמה נראה היה, כי הדיפלומטיה האמריקאית יוצאת מנקודת הנחה כי התנאים בשלים להפסקת אש. סביר, כי ההיגיון שהדריך את מעצבי המדיניות האמריקאית היה כזה: בחזית הסורית חצה צה"ל את "הקו הסגול", ואיים להנחיל לסוריה תבוסה קשה, בחזית התעלה יצב צה"ל קו הגנה, ונראה היה שמצרים לא תוכל לשוב ולזכות בהישגים מרשימים נוספים.

ב-121109 נשלח מטעמו של קיסינג'ר שדר לממשלת פורטוגל, שביקשה להתיר את השימוש בבסיס האוויר לאג'יס שבאיים האזוריים, לחננית מטוסים אזר-חיים חכורים.⁵⁴ הממשל האמריקאי היה שרוי בתקווה כי אם ישיג הסכמת הצדדים להפסקת אש, לא יהיה צורך לשגר לישראל רכבת אוויר צבאית (באמצעות פיקוד התובלה האווירית – USAF Military Airlift Command), אלא ש-ניתן יהיה להסתפק בשיגור הציוד הצבאי לאיים האזוריים, ולהסתמך על יכולת ישראל לשאת את הציוד משם. זאת ייתכן בנוסף לשיגור מספר מוגבל של מטוסים אורחיים חכורים, נושאי נשק ותחמושת.

או כוח קרקעי, סובייטי יופיע באיזור — ארה"ב תתערב". קיסינג'ור טען, כי נוכח האיום הסובייטי, הוא מתנגד להתחיל בסצנריו הפוליטי באותו ערב.⁶⁶

זמן קצר לאחר 122300 נועד קיסינג'ור שוב עם דיניץ. השגריר פתח את השיחה בתיאור המצב הצבאי, ולאחר מכן דיווח למזכיר המדינה על שיחתו עם שלזינג'ר. הוא קבל, בין היתר, על האווירה העכורה ששררה בשיחה, והדגיש ששר ההגנה הבהיר, כי גם משלוח של 16 מטוסי פאנ-טום בקצב של שניים ליום אינו מובטח; דיניץ טען כי הדבר הינו בבחינת "לעג לרש". קיסינג'ור התקשר במהלך השיחה לשר ההגנה והאיץ בו להחיש את המאמצים למציאת חברות שיסכימו להחכיר מטוסי תובלה לישראל. הוא האשים כי קלמנטס, סגנו של שלזינג'ר, מחבל במאמץ לספק אמצעי לחימה לישראל, באמצעות מטוסים חכורים, וטען בפני מזכיר ההגנה, כי ישראל הפסיקה את מתקפתה בסוריה "והיא בסכנת התקפה בסיני", משום שלא סופק לה הציוד שהובטח. במהלך כל השיחה הדגיש קיסינג'ור, כי כוונת הממשל אינה לשגר מטוסים אמריקאים ישירות לישראל, וכי תכניתו המועדפת היא לשגר מטוסי תובלה לאיים האזוריים, ומשם ישאו את הציוד ארצה מטוסים ישראלים. בסוגיית הפסקת האש מסר השגריר לקיסינג'ור שוב על הסכמתה של ממשלת ישראל להפסקת אש "במקום", אולם קיסינג'ור הגיב בדרך המרמזת, כי עתה חותר הוא להשהות את העניין. הוא שב ואמר, כי "אלמלא האיומים הסובייטים" הייתה ארה"ב מתחילה לפעול במועב"ט (עם בריה"מ) מייד, ורמז כי לא סיכם סופית עם הבריטים על המהלך במועב"ט, ומשום כך כל המהלך לא יתחיל אלא למחרת בערב.⁶⁷ משפט זה מעורר קושייה, שכן ביומיים שקדמו יצר קיסינג'ור רושם, שכבר סיכם את המהלך המדיני עם הבריטים. הסבר אפשרי הוא שבמועד זה כבר היה בידו דו"ח טרומי על תשובה שלילית שנתן הנשיא סאדאת לשגריר הבריטי בקהיר.⁶⁸ בזכרונותיו סיפר קיסינג'ור, כי בשלב זה הוא החל לפקפק אם הפסקת האש המוצעת תצא לפועל. לדבריו היה ברור לו שהצדדים (ישראל ומצרים) עשויים לשנות דעתם, וזאת לא רק מתשובותיהם הדו-משמעיות, אלא גם מהכנותיהם הצבאיות; לדבריו הלך והסתמן שמצרים אינה חותרת להפסקת אש, אלא מתכוונת להתקפה חרשה בסיני. היא העבירה ארטילריה לגדמ"ז; "היו דיווחים ששתי דיוויזיות משורינות

יבואו בעקבות זאת. אני עדיין לא האמנתי (בכך)... אולם אם טעיתי הרי שהיוזמה להפסקת אש תוכח כנפל".⁶⁹ לא ברור למה התכוון קיסינג'ור בדברו על "תשובה" תיהם הדו-משמעיות של הצדדים, שהרי ישראל חזרה והביעה באותו יום את הסכמתה להפסקת אש, ואילו מצרים (לפחות, עפ"י תסריטו של קיסינג'ור) לא הייתה אמורה להשיב כלל. אשר לתיאור הכנותיה הצבאיות של מצרים — אפשר שהוא התבסס על ידיעה שקיבל מהשגריר דיניץ, בעת שזה ערכנו באשר למצב הצבאי, או על דו"ח מודיעין שקיבל ב-12 באוקטובר, לפיו עמדה מצרים להשלים את הכנותיה לחידוש המתקפה בסיני (כבר ב-13 באוקטובר). אם אמנם כך, הרי שבמועד זה (לקראת חצות 12 — 13 באוקטובר) היו בידי מזכיר המדינה די נתונים כדי להעריך, כי היוזמה להפסקת אש נדונה לכישלון.

הסרוב המצרי

נשיא מצרים, סאדאת, סיפר בהודמנויות שונות לאחר המלחמה, כי ב-13 באוק-טובר עם שחר (שעון מקומי) הופיע אצלו השגריר הבריטי ומסר לו, שקיסינג'ור הודיע לראש ממשלת בריטניה, כי בריה"מ מסרה שמצרים הסכימה להפסקת אש; אולם הוא (סאדאת) שלל את ההצעה (הבריטית). וטען כי "לא היו דברים מעולם".⁷⁰ חסנן הייכל מוסר גירסה שונה במקצת. לדבריו, התייצב שגריר בריטניה בקהיר, פיליפ אדמס, בפני הנשיא סאדאת, זמן קצר לאחר חצות שעון מקומי (לערך 121800 שעון ואשינג'ור טון). השגריר מסר איגרת מראש ממשלת בריטניה, ובה בקשה, כי מצרים תסכים להפסקת אש "במקום", לאור העובדה, כי ישראל כבר אולצה להסכים לכך. לדבריו הייכל, לא השיב סאדאת תשובה כלשהי, אבל למחרת בבוקר מסר משרד החוץ לשגריר הבריטי, כי מצרים אינה יכולה להסכים להפסקת אש כל עוד ישראל אינה מוכיחה, כי היא מתחילה לסגת מהשטחים הכבושים.⁷¹

איננו יכולים לקבוע בוודאות מתי נועד שגריר בריטניה עם נשיא מצרים. על-פי צוות כתבי "הסאנדיי טיימס", פנה קיסינג'ור בשעות אחר הצהריים המאוחרות של ה-12 באוקטובר (שעון ואשינג'ור, כנראה) לשגרירות בריטניה, וביקש מהב-

ריטים להתחיל לפעול במועב"ט. ב-12 באוקטובר סמוך לחצות (שעון לונדון), הגיעה הפנייה למשרד החוץ בלונדון וזה החליט לבקש את הסכמתו המוקדמת של נשיא מצרים, בנימוק, כי אינו מוכן לקלקל את יחסיו הטובים עם סאדאת. ב-130400 שעון קהיר (122200 שעון ואשינג'ור) נועד השגריר הבריטי עם סאדאת, שהשיב לו בשלילה. הבריטים לא הסתפקו בכך. שתיים-עשרה שעות אחר כך נפגש השגריר הבריטי, אדמס, עם סאדאת פעם נוספת. עתה הבהיר נשיא מצרים, באופן שאינו משתמע לשתי פנים, כי לא יקבל כל הצעה להפסקת אש. רק ב-132300 שעון לונדון (131900 שעון ואשינג'ור), הודיע שר החוץ הבריטי לקיסינג'ור טלפון, כי בריטניה נאלצה לדחות את תכניתו להפסקת אש כ"בלתי מעשית".⁷² גם אם גירסה זו נכונה — ובקוויה הכל-ליים היא מקבלת אישור בזכרונותיו של מזכיר המדינה — הרי שקיימת אפשרות, כי הבריטים העבירו לארה"ב כבר לקראת חצות 12 — 13 באוקטובר (שעון ואשינג'ור טון) את תשובתו הראשונה של סאדאת. על רקע הסימנים המודיעיניים שהיו לארה"ב, כי הצבא המצרי מתכנן מתקפה נוספת בסיני בזמן הקרוב ביותר, הרי שבתשובתו השלילית של סאדאת היה די כדי להבהיר לממשל, כי המאמץ להפסקת אש כשל.

הפעלת רכבת האוויר האמריקאית לישראל

כישלון המאמץ להביא את מצרים להפ-סיק את האש והמשך רכבת האוויר הסוב-ייטית למצרים וסוריה חייבו את הממשל פעם נוספת לשקול את מדיניותו. בסביבות 130100 נועד קיסינג'ור עם הנשיא ניק-סון, ודיווח לו על ההתפתחויות האחרונות.⁷³ מודאג מהידיעות על הגברת רכבת האוויר הסובייטית, הורה הנשיא ישירות למזכיר ההגנה לעשות את ההכ-נות הדרושות להפעלת רכבת אוויר גדולה לישראל.⁷⁴ מכך מתברר שרק אז — לאחר חצות 12 — 13 באוקטובר — נתנו — לראשונה מאז פרוץ המלחמה — הוראות לפנטגון להתכונן להפעלת רכבת אוויר למזרח ת.

ב-130115 טלפן קיסינג'ור לדיניץ ודיווח לו, כי הוחלט שארה"ב תשגר מייד לאיים האזוריים עשרה מטוסי C-130 שישראל ביקשה, ומשם הם יוטסו על ידי טייסים ישראלים לארץ. במקביל, יבצעו טייסים אמריקאים עשרים טיסות חכורות מארה"ב ישירות לישראל; שאר הציוד יוטס על ידי מטוסים אמריקאים לאיים

* המתקפה המצרית התבצעה, בסופו של דבר, ב-14 באוקטובר. מפרסומים מצריים ניתן ללמוד, כי על פי התכנונים המקוריים, הייתה אמורה להתבצע ב-13 בחמש.

הנשיא ניקסון בלוד

שכן "אחרי ה־13 באוקטובר יכולנו להצביע על תספוקה המאסיבית של ישראל כתגובה לרכבת האוויר הסובייטית, כמו גם לכשלונה העצמי של בריה"מ בקידום היוזמה להפסקת האש"⁸², והדברים מדברים עבור עצמם.

אולם, משפג הסיכוי להשיג הסכמת הערבים להפסקת אש, ומשהתברר כי בריה"מ אינה מתכוונת אפילו במצב זה להפסיק את רכבת האוויר שהפעילה - לא ניתן היה יותר להתעלם מעובדה בסיסית אחת: הגם שבריה"מ הייתה מוכנה לשתף פעולה עם הממשל בניסיון להשיג הפסקת אש הרי שהמשך הפעלת רכבת האוויר המחיש, כי היא נכונה לנהוג ב"איפוק מעצמתי", כל עוד היו התנאים נוחים לבעלות בריתה באיזור. בשעה שישתנו תנאים אלה וחלה הרעה במצבן של סוריה ומצרים, לא היססה לסייע להן, ולא גלתה נכונות ללחוץ עליהן באורח ממשלי להפסיק את המלחמה.

לכללי משחק אלה לא יכלה ארה"ב להסכים. בנסיבות אלה הפכה רכבת האוויר הסובייטית לאתגר ראשון במעלה למדיניות הגלובאלית של ארה"ב. לממשל האמריקאי היה ברור, כי אם תפעל רק רכבת אוויר סובייטית, יוטל צל משבר בין-לאומי חמור. מעבר למשמעות האיוורית של הדבר עמדו, אם כן, השיקול הגלובאלי ועצם אמינותה של ארה"ב ככוח בין-לאומי.

עתה, משניצבה שאלת אמינות ארה"ב כמעצמת-על במלוא חריפותה, לא נותרה לה כמעט ברירה; שומה היה עליה להפיע על מאמץ הספקה צבאי משלה כדי לאזן את הרווחים הפוטנציאליים שבריה"מ

עם מזכיר המדינה, ומסר לו "שרר בעל-פה" מברזנייב. על פי קיסינג'ר, תרצו הסובייטים באיגרתם את כישלון היוזמה להפסקת אש בהתמדהויות האמריקאיות. קיסינג'ר מסר לדוברינין על החלטתה של ארה"ב להפעיל רכבת אוויר לישראל, וקבע כי ארה"ב תפסיק מאמץ זה רק אם תפסיק בריה"מ את הספקתה לערבים. לטענת הסובייטים בדבר אחריות ארה"ב לכישלון המאמץ המדיני, השיב מזכיר המדינה, כי "ארה"ב השתתה (את רכבת האוויר לישראל) כדי לתת הזדמנות לדיפלומטיה". עתה הוא פרט את תנאיה המדיניים של ארה"ב להמשך הפעילות המדינית: ארה"ב לא תקבל את הנוסחה (של סאדאת), כי יש לכרוך הפסקת אש בהתחייבות ישראלית מוקדמת לנסיגה כוללת. היא תהיה מוכנה, לכל היותר, לשקול התייחסות להחלטה 242 במסגרת הסכם להפסקת אש. מכל מקום, הוא הבהיר, כי בשלב הנוכחי תאפשר ארה"ב לעניינים "לנוע מעצמם" במשך 3-4 ימים, ורק לאחר מכן תבחן את המצב שיווצר בשטח.⁸¹

סיכום

החתימה להסכם הפסקת אש בשבוע הראשון למלחמה לא הייתה מהלך טקטי במדיניות האמריקאית, אלא היוותה ציר מרכזי ויעד אסטרטגי אליו יש להגיע. קבר ניטי הממשל האמריקאי הניחו, כי מימוש הפסקת האש יאפשר לארה"ב לנהל, בעידן שלאחר המלחמה, את מדיניותם בתנאים משופרים. נראה כי סברו, שאם תושג הפסקת אש וארה"ב לא תיאלץ לתספק את ישראל באורח מאסיבי במהלך ימי המלחמה, ייווצר סוג נוח למדיניות של פריצה אמריקאית מחדשת לעולם הערבי; זאת בתנאים של נכונות ישראלית גבוהה מבעבר להיענות לתביעות אמריקאיות במהלך המו"מ, בשל הגדלת תלותה הכוללת של ישראל בארה"ב. בכך, כנראה, טמונה התשובה לשאלה מדוע השתתה ארה"ב את מאמץ התספוק שלה לישראל בשבוע הראשון למלחמה. מבחינת האמריקאים הייתה ההשתתה דרושה הן כדי להביא את ישראל להסכמה להפסקת אש והן כדי לבחון את נכונות הסובייטים והערבים בסוגייה זו.

למעשה, אישר קיסינג'ר בזכרונותיו, כי הניתוח שערכנו עד כה וההסבר שנתנו למהלכים האמריקאים נכון: קיסינג'ר טען, כי בנסיבות המיוחדות בהן הופעלה רכבת האוויר לישראל, עוררה זו לא יותר מאשר התנגדות חלשה בקרב הערבים.

האזורים ומשם יובל ארצה על-ידי מטוסי אל-על.⁷⁵

זו הייתה נקודת המפנה בהתייחסות ארה"ב להספקה מאסיבית לישראל. עם שחר ה־13 באוקטובר נקרא נספח צה"ל בארה"ב בדחיפות לשר ההגנה, והתבשר כי במשך היום תתחיל רכבת אוויר אמריקאית ישירה לישראל, שתכלול מטוסי תובלה צבאיים ומטוסים חכורים. שר ההגנה ונספח צה"ל החלו בדיון מפורט, שנמשך שעות ספורות, ובמהלכן הכינו את רשימת הציוד, שיוטס במטוסים הראשונים של רכבת האוויר.⁷⁶ עתה היה על הממשל להתכונן מעשית להפעלת רכבת האוויר.

ב־130800 שיגר הנשיא ניקסון שדר לממשלת פורטוגל, ודרש ממנה להתיר נחיתת מטוסים אמריקאים, שימצאו בדרכם לישראל, בשדה התעופה לאג'ס שבאיים האזוריים.⁷⁷ ב־130915 בקירוב נועדו קיסינג'ר, אבן ודיניץ. אבן מסר לקיסינג'ר על החלטת ממשלת ישראל להסכים להפסקת אש "במקום" אולם שר החוץ האמריקאי הבהיר לאבן, כי כל מאמציו להשיג הפסקת אש "העלו חרט".⁷⁸

כרבע שעה אחר כך, שוחח מזכיר המדינה טלפונית עם השגריר הסובייטי, דוברינין. הוא דיווח לו, כנראה, כי בריטניה מסרבת לבצע את חלקה בתסריט, בחן עימו את האפשרות שאוסטרליה תמלא את מקומה, ומסר לו כי לארה"ב ידיעות בדבר מתקפה מצרית קרובה בסני. השגריר הסובייטי חזר והביע דבקותה של בריה"מ בניסיון להפסקת אש "בלי קשר למעשי הצדדים". דוברינין קיבל עקרונות את האפשרות, שאוסטרליה תבצע את חלקה של בריטניה במועב"ט, אולם ביקש לקבל לשם כך את אישורה של מוסקבה. למרות זאת, ניכר היה כבר, כי המאמץ הדיפלומטי הגיע למבוי סתום. בסביבות השעה 1000 שוחח מזכיר המדינה עם הנשיא ניקסון, ודיווח לו על ההתפתחויות. ניקסון היה עתה נחרץ בדעתו, כי יש לבצע רכבת אוויר גדולה לישראל, שתכלול גם מטוסי תובלה צבאיים מדגם C-5 גלאבסי.⁷⁹

ב־131030 - ייתכן לאחר שהתברר לואשינגטון כי סאדאת דחה סופית את היוזמה להפסקת אש - כינס הנשיא ניכסון את צמרת הממשל לישיבת חירום בבית הלבן. ניקסון חזר על הוראותיו לשגר רכבת אוויר צבאית לישראל, ולהי שתמש בשדה התעופה לאג'ס רק לחניית תידלוק.⁸⁰

לפנות ערב התקשר השגריר דוברינין

עלולה הייתה לגרוף לולא ארה"ב נהגה כך. מבחינה זאת, ניתן לומר, כי רכבת האוויר האמריקאית נועדה ביסודו של דבר להוות תשובה לרכבת האוויר המא-סיווית שהפעילו הסובייטים מאז העשרה באוקטובר. ניתן אפוא לסכם כי רכבת האוויר שהפעילו הסובייטים וסרובו של סאדאת להסכים להפסקת אש "במקום" גררו את ארה"ב ליתר מעורבות בזירה ולא רק מצוקתה הצבאית של ישראל בשבוע הראשון למלחמה.

אף שהיוזמה להפסקת אש נכשלה בתום השבוע הראשון ללחימה, התברר כי הייתה לה חשיבות מרובה, משום שהיא כללה את המרכיבים העיקריים של מערכת היחסים המדיניים באיזור. היוזמה הזו הצביעה על-כך שהמשוואה – הערבים ובריה"מ מול ישראל וארה"ב – אינה מאוזנת בהכרח. שוב התברר שבסוגייה המרכזית – המשך הלחימה, או הפסקת אש – נאלצת ישראל לקבל את דעתה של פטרונייה, בעוד הערבים חפשים להחליט כרצונם, בהתאם למצבם בשדה הקרב. דגם מדיני זה חזר על עצמו לקראת סופה של המלחמה, כאשר ארה"ב כפתה על ישראל הפסקת אש, בהתאם לאינטרס האמריקאי ולדרישת מצרים ובריה"מ. בעניין זה – כמו בפרשת הניסיון להפסיק את האש בשבוע הראשון ללחימה – הומחש שוב, כי בעיני ארה"ב, אין לישראל חשיבות אסטרטגית משל עצמה. היא הייתה ונתרה מנוף, המסייע לארה"ב להפוך לגורם הדר מיינטי במזה"ת.

מקורות

1. מסיבת עיתונאים של קיסינג'ר, 25.10.73, Department of State Bulletin No. 1794 (29.10.73), p. 587.
2. מסיבת עיתונאים של שלזינגר, 26.10.73, Bulletin No. 1795 (19.11.73), p. 624.
3. מחמד חסנין הייכל, "יובח עם קיסינג'ר", אלאנואר (לבנון), 16 בנובמבר 1973 (לפי תרגום של עיתון "מורח", ביי 30/11, 16 בנובמבר 1973, ע' 10).
4. שם, ע' 11.
5. שלמה נקדימון, סבירות נמוכה – ספור היראמה שקרמה למלחמת יום הכיפורים ומה שארע בעקבותיה, הוצאת "רביבים" מהדרות ידעות אחרונות (תשמ"ב – 1982), ע' 163.
6. Marwin and Bernard Kalb, *Kissinger* (1974). (Boston: Little Brown and Co. 1974). בהוצאה שבכריכה הרכה, המאוחרת יותר – A Dell Book, (1975) ובמיוחד עמ' 519 – 540.
7. Richard M. Nixon, *The Memoirs of Richard Nixon* (New York, 1978).
8. Henry A. Kissinger, *Years of Upheaval* (Boston, Little Brown 1982) pp. 450–522.
9. מתי גולן, השיחות הסודיות של הנרי קיסינג'ר, הוצאת שוקן, ירושלים ותל-אביב.

1. (תשל"ז – 1976), ע' 63.
  2. Ted Szulc "Is He Indispensable? Answers to the Kissinger Riddle" *New York* (1.7.74) pp. 33–39.
  3. Edward N. Luttwak, W. Laqueur, "Kissinger and the Yom Kippur War", *Commentary* No. 58 (September 1974) pp. 33–40.
  4. הצגה מלאה יותר של היובח על שתי אסכולותיו, מלווה בהפניה למקורות אצל: S. Maghroor, M. Gorman, *The Yom Kippur War – Case-Study in Crisis Decision-Making in American Foreign Policy* (Washington: University Press of America, 1981), pp. 17–30.
  5. William B. Quandt, *Decade of Decisions* (University of California Press) p. 176.
  6. נקדימון, שם, ע' 169. שלמה נקדימון שרת בשנים 1978 – 1979 כיועץ לענייני תקשורת לראש הממשלה, מנחם בגין. עפ"י עדותו, הסתמך הוא בכתיבת ספרו על "מסמכים שונים ומגוונים שעין הציבור טרם שזפה אותם" (ע' 12). משמעות הדבר, כי לרשות המחבר עמדו כנראה מסמכים מסווגים שהמדינותם והשיבותם כמקור היסטורי אינה שנוייה במחלוקת.
  7. The Insight Team of the London Sunday Times, *The Yom Kippur War*, Doubleday and Co. New York 1974, p. 276.
  8. משה דיין, אבני דרך, עידינים (ירושלים, 1976), ע' 627.
  9. סאנדי טיימס, ע' 274.
  10. נקדימון, עמ' 169 – 170, ע' 197; קיסינג'ר, עמ' 492 – 493.
  11. סאנדי טיימס, ע' 275.
  12. פרופ' ברנרד רייך ור' אמנון גוטפלד. "ארה"ב והסכסוך הישראלי-ערבי", מערכות (ת"א 1977), ע' 25.
  13. קיסינג'ר, עמ' 494 – 495; קואנדט, עמ' 177 – 176.
  14. תדרוך דובר מחלקת המדינה, מקלוסקי, בתשעה באוקטובר 73. הוצאת שגרירות ארה"ב בת"א 10.10.73, ע' 4.
  15. סוכנות ידיעות צרפתית, 9 באוקטובר 1973.
  16. קואנדט, עמ' 176 – 177; קיסינג'ר, ע' 495.
  17. קאלב, עמ' 528 – 529.
  18. קואנדט, ע' 177; סאנדי טיימס, ע' 273.
  19. קיסינג'ר, ע' 496; קאלב, ע' 529; נקדימון, עמ' 171 – 173.
  20. נקדימון, עמ' 171 – 173.
  21. שם, ע' 198.
  22. קואנדט, ע' 198.
  23. Muhamad H. Heikal *The Road to Ramadan* London Collins 1975, pp. 233–4.
  24. קואנדט, ע' 178.
  25. שם.
  26. הייכל, ע' 224 – 224; קיסינג'ר, עמ' 499 – 500.
  27. William B. Quandt, "Soviet Policy in the October Middle East War" part 2 *International Affair* Vol 53 No. 4 October 1977, pp. 589–90. (להלן – מדיניות בריה"מ). וכן קאלב, שם, ע' 531.
  28. קואנדט, ע' 178.
  29. קיסינג'ר, ע' 498.
  30. מדיניות בריה"מ, ע' 589.
  31. קיסינג'ר, ע' 499; נקדימון, ע' 198.
  32. נקדימון, ע' 174.
  33. קאלב, ע' 530.
  34. אבא אבן, פרקי חיים, כרך שני, מעריב (ת"א, 1978), ע' 514.
  35. קיסינג'ר, ע' 501; קאלב, ע' 531.
  36. קאלב, ע' 531.
44. נקדימון, ע' 198; קאלב, ע' 532; קואנדט, ע' 176; גולן, עמ' 65 – 66.
  45. נקדימון, ע' 198; קאלב, ע' 531.
  46. נקדימון, עמ' 198 – 199.
  47. שם, ע' 174; קאלב, ע' 533; קיסינג'ר, ע' 502.
  48. נקדימון, עמ' 174, 198; קאלב, ע' 533.
  49. נקדימון, ע' 176.
  50. קאלב, ע' 534.
  51. נקדימון, ע' 176.
  52. שם, ע' 177.
  53. קיסינג'ר, ע' 508; קאלב, ע' 533.
  54. קואנדט, ע' 180.
  55. מ' ברקאי, "ג'יימס שלזינגר: עלינו לשקול", דבר, 19 בספטמבר 1980, ע' 13.
  56. סאנדי טיימס, ע' 280; קואנדט, ע' 182 (הערת שוליים 38).
  57. קיסינג'ר, ע' 507.
  58. נקדימון, ע' 200.
  59. שגב, "קיסינג'ר אמר: תכו, מעריב, 26 במארס 1976, ע' 25.
  60. קאלב, ע' 536; גולן, ע' 54.
  61. נקדימון, עמ' 177 – 178; ברקאי, דבר, 19 בספטמבר, 1980, ע' 13.
  62. נקדימון, ע' 178; קאלב, ע' 536.
  63. שם.
  64. סאיל אורי, "ראיון עם רא"ל (מיל') גור", בטאון חיל האוויר, 5 – 6 (106 – 107), יולי 1978, ע' 60.
  65. קיסינג'ר, עמ' 509 – 511.
  66. שם; נקדימון, עמ' 200 – 201.
  67. קואנדט, ע' 182, קאלב, ע' 538; קיסינג'ר, עמ' 509 – 512; נקדימון, עמ' 179 – 180, 200 – 201.
  68. סאנדי טיימס, עמ' 281 – 282.
  69. קיסינג'ר, ע' 511.
  70. אנואר סאדאת. סיפור חיי, עידינים, (ירושלים, 1978), עמ' 193 – 194; הייכל, עמ' 223 – 224.
  71. הייכל, עמ' 224 – 225.
  72. סאנדי טיימס, עמ' 280 – 281.
  73. קאלב, ע' 539; שגב, אנואר סאדאת – הדרך לשלום, מסדה (1978), ע' 245.
  74. שם. מאידך גיסא יצוין, כי מוכרונותיו של הנשיא ניכסן עולה, כי נתן הוראה זאת בשעות אחה"צ המאוחרות של ה-12 באוקטובר (ניכסן, עמ' 926 – 927). מפתיע כי קיסינג'ר לא הזכיר כלל בוכרונותיו קיומה של השיחה ב-130100 באוקטובר.
  75. קיסינג'ר, ע' 513; נקדימון, עמ' 180 – 181.
  76. נקדימון, ע' 181; קאלב, ע' 539; ראיון עם גור, ע' 60.
  77. קואנדט, ע' 183.
  78. אבן, ע' 507.
  79. קיסינג'ר, עמ' 514, 516 – 517.
  80. קואנדט, ע' 182 (הערת שוליים 38), ע' 183.
  81. קיסינג'ר, ע' 521.
  82. שם, ע' 515; מזכיר המדינה שכח, משום מה, כי שלוש שנים קודם לפרסום זכרונותיו הכחיש מכל וכל הטענה שהועלתה נגדו, לפיה החליט על הפעלת רכבת האוויר רק אחרי שסאדאת דחה את ההצעה להפסיק את האש. (ראיון עם שגב, מעריב, 12 בדצמבר 1978, ע' 4).